

UUED OOPERILAVASTUSED „ESTONIA“ SÜGISHOOAJAL

KRISTEL PAPP

On terve rida oopereid, mida iga teater arvab kohustuslikuks repertuaaris hoida ja millelt loodetakse publikumenu. See kokkuleppeline repertuaarieeskiri ehk -kaanon kujunes aegamisi välja XX sajandi alguseks. Tollal oli see siiski tunduvalt mitmekülgsem kui praegu, sest XX sajandil toimus veel omakorda selle kaanoni kitsenemine. Bizet' „Carmen“, Verdi „Rigoletto“, „Trubaduur“, „La traviata“ ja „Aida“, Puccini „Boheem“ ja „Madame Butterfly“ on selle kaanoni põhiteosed, heal juhul lisatakse ka näpuotsatäis Mozartit („Figaro pulm“, „Don Giovanni“, viimasel ajal ka „Così fan tutte“). Teatrijuhtide köie-tants seisneb tasakaalu leidmises nende teoste ja vähem mängitud ning uute teoste vahel.

Eesti kahe ooperiteatri, „Estonia“ ja „Vanemuise“ sügishooaja esietendused kuuluvad peamiselt repertuaari konservatiivsesse poolde: „Aida“ „Estonias“ ning „Madame Butterfly“ ja „Traviata“ „Vanemuises“. „Estonia“ noorendas mängukava Tubina ooperiga „Barbara von Tisenhusen“. Põhimõtet, et üks eesti ooper peaks olema rahvusoperil pidevalt kavas, saab ainult tervitada. „Estonia“ huvitavamate ettevõtmiste hulka mahub kindlasti ka ühistöö Soome Rahvusoperiga, **Tauno Pykkäneni** ooperi „**Mare ja ta poeg**“ kaasakiskuv kontsertettekannet **Hannu Lintu** dirigeerimisel.

Ooper ühiskondliku nähtusena

Ka „Estonia“ sügishooaja esimene esietendus, **Giuseppe Verdi „Aida“** (koostöös Malmö Ooperiga), mõjus värskelt. Etendused ei toimunud kesklinna ooperitemplis, vaid linnaäärses „Onistari“ tennisekeskuses, võiks öelda „Õismäe Ooperis“. Etenduste ühiskondlik kõlapind oli võimas, tennishalli suunas voorivad inimmassid on senini silme ees. Näib, et „Estonia“ tabas kahe naelapea pihta: tõi esile uue perspektiivi ooperi ja Tallinna publiku suhetes ning näitas esimese esietendusega arvestatavat kunstisaset. Suurejooneline ja ka suurejooneliselt lavastatud „Aida“ sobis tennishalli hästi, ehkki laiaks venitatud riskülikukujuline lava tekitas režii-le ja osatäitjatele omaette raskusi: kui üks tegelane pidi teatud repliigiks jõudma teise tegelase juurde, alustas ta oma teekonda juba varakult, et õigeks ajaks kohale jõuda. Samuti püüdis lavastaja **Marianne Mörck** (Malmö) täita lava võimalikult paljude tegelastega ka kammerlikumates stseenides (Amnerise seltsidaamid ja ümmardajad, õukondlased, sõdalased, orjad jt). Akustiliselt aitas kaasa hästi reguleeritud helitehnika – aga ennekõike orkestri, koori ja solistide tähelepanelikkus. Dirigent Arvo Volmeri kätte jooksid kõik jõujooned ja ta valitses orkestrit ning lava suveräänselt.

Marianna
Tarassova
(Peterburi Maria
teater)
Amnerisest säras
külma kõrkust ja
võimutunnet.
Verdi „Aida”.
Rahvusooper
„Estonia”,
Malmö Ooper,
oktoober 2004.

„Aidat” lavale tuues kerkib küsimus, kui palju näidata eksootilist Egiptust – või seda hoopis vältida; kui palju keskenduda inimsuhetele või rõhutada poliitilist draamat. Mõrcki lavastuses oli nii vaatamängulisust kui ka psühholoogilisi aktsente. Lavakujunduses (**Göran Arfs**) oli kasutatud motiive Egiptuse ajaloo, arhitektuurist ja kunstist – võimsad sambad ja obeliskid, Ramses II hiigelnägu, samuti osaliste egiptusepäraseks stiliseeritud parukad ja kos-

tüümid (kunstnik **Ann-Mari Anttila**). Suur koor („Estonia” koor ja RAM pluss abijõud) oli oskuslikult jaotatud erineva suurusega gruppideks, koorirežii oli loogiline ja läbimõeldud. Koor laulis kõlaühtselt ja viimistletud fraseerimisega, mis on akustikat ja koori suurust arvestades hea saavutus (koormeistrid **Elmo Tiisvald** ja **Heli Jürgenson**). Balletitruupi delikaatselt stiliseeritud liikumine haalus lavastuse atmosfääri hästi (liikumisjuht **Irina Härm**).

27. novembril 2004 taasesietendus Arvo Volmeri muusikalisel juhtimisel Rahvusooper „Estonias“ Eduard Tubina ooper „Barbara von Tisenhusen“. Esiplaanil Heli Veskus nimirollis ja Rauno Elp Jürgen von Tisenhusenina.

Solistid olid nähtud esietendusel peamiselt külalised. (Kokku oli etenduste seerias kolm koosseisu, viimasena astusid peaosades üles **Pille Lill**, **Riina Airene**, **Vello Jürna** ja **Aare Saal**.) Eesti ooperipublikule hästi tuntud lauljanna **Cynthia Makrise** (USA/Soome) Aida oli jõuline ja kirglik ka oma meeleheite- ja nõrkushetkedel. **Marianna Tarassova** (Peterburi Maria teater) Amerisest säras külma kõrkust ja võimutunnet. Moskva Suure Teatri tenor **Roman Muravitski** (Radames) esines temperamentsest, hea keskendumise ja lavanärviga. Imponeeris külalissolistide täielik üleolek vokaalpartiist, siiski oleksin nende tõlgenduses soovinud kuulda veidi rohkem pehmust ja lüürilist liini.

Eesti lauljatest oli sel õhtul suurim roll **Jassi Zahharovil** Amonasrona, tema mitmekülgne interpretatsioon (ka hääleliselt) teenis publiku vaimustunud vastuvõtu. Ühtlaselt heal tasemel esinesid **Leonid Savitski** (Ramphis), **Mati Palm** (Egiptuse vaarao), **Heli Veskus** (Ülempreestrinna) ja **Mart Madiste** (Saadik).

Esiendust dirigeeris **Arvo Volmer**, Rahvusooperi uus loominguline juht. Etenduse muusikaline külg tervikuna oli haarav ja detailselt läbi töötatud. Juba avamängu kõlades tekkis lootus, et „Estonia“ orkester (sellest hooajast kontsertmeister **Maano Männi**) hakkab üle saama vahepealsest paariaastastest

„Barbara von Tisenhuseni” lavastaja Ago-Endrik Kerge on püüdnud muuta ooperi pildivahetused liikumisega sujuvamaks. Jälitajad on tabanud Barbara.

kriisist – esimesed viiulid suutsid taas mängida unisoonis ja puhtalt ning isegi kauni kõlaga –, ning see lootus muutus etenduse lõpul kindlaks veendumuseks. Volmer on alati olnud täpne ooperidirigent ja hea vormitajuga sümfooniadirigent, nüüd oli lisandunud peen vokaalitunnetus, lauljaga „kooslaulmine” ja „kooshingamine”. Samuti näis, et ta annab muusikalist sündmustikku kujundades varasemast rohkem kaalu lauldavale sõnale.

Eesti ooper püsirepertuaari

Volmeri muusikalisel juhtimisel jõudis lavale ka **Eduard Tubina** esimene ooper, Arne Miku ärgitusel kunagisele Riiklikule Akadeemilisele Teatrile „Estonia” kirjutatud „**Barbara von Tisenhusen**” (1969). Kui püüaks kokku panna repertuaarikaanonit eesti ooperitest, kuuluks see teos sinna esimeste seas.¹

Tubina ooperi peaosaline on tegelikult orkester, mis kannab muusikalist arendust, iseloomustab tegelasi ja sündmustikku ning on ka n-ö autori hääl. Orkester mängis erksa karakteritajuga ning Tubina jõulist ja energilist rütmiliikumist esile tuues, eriti avaldasid mõju vaatuste kulminatsioonid ja nende ettevalmistamine. Probleemiks oli balanss orkestri ja lava vahel. Ooperis on lõike, kus dirigent küllap teadlikult loobus peaosalise, st orkestri „summutamisest”. Samas leidub tekstifraase, mis tingimata peavad välja kostma (näiteks kirikuõpetaja Friesneri lõpufraasid) ja mille nimel tuleb orkestrikõla tagasi hoida, muusikalist loogikat võib-olla isegi eirates. Nähtud kolmandal etendusel võis igatahes vastavaid tänuväärseid taotlusi märgata.

Ja mida teevad siis lauljad? Nende osaks on oma jõu- ja häälevarusid targalt jagada ning igal lavahetkel vahen-

dada publikule intensiivselt oma tege-
laskuju – karakter, hoiak, miimika,
suhted teiste tegelastega. Selles suhtes
tõusis lavastuse keskpunkti **Teo Maiste**
loodud Friesneri roll. Maiste puhul võib
tajuda, kuidas laulja lihtsalt o n laval
sisemiselt aktiivne, tema fraasid kannav
vad ja jõuavad ka saali. Samasugust
kiirgust on ka noorel lauljal **Helen Lo-
kuta**l Barbara tädi Anna Tödweni rollis.
Meeldejäävad lavakujud olid Barbara
vennad (Jürgen von Tisenhusen – **Rau-
no Elp**, Reinhold – **Mart Madiste**, Bart-
holomeus – **Priit Volmer**) ja talupiiga
Triin (**Triin Ella**).

Ooperi lüürilist poolt, Barbara von
Tisenhuseni ja lossikirjutaja Bonniuse
armastuslugu kannavad lauljad **Heli
Veskus** ja **Roland Liiv**, andes tervikule
värskust ja usutavust. Heli Veskus on
end juba varem näidanud kindla vo-
kaaltehnilise alusega lauljana ja veenva
karakteriloojana (donna Elvira „Don
Giovannis“, peaosas Orffi „Targas nai-
ses“, Agathe „Nõidkütis“ jne), Roland
Liiv on tähelepanu äratanud paaril vii-
masel hooajal. Mõlemad panevad en-
nast maksma ka „Barbara von Tisenhu-
senis“, ent peamine jõud ja tähelepanu
näib praegu olevat suunatud muusika-
lisele küljele – on ju eriti Barbara partii
väga nõudlik. Et end oma rollis vaba-
malt tunda, on vaja sisse mängimist, ja
seetõttu on kahju, et pärast teist eten-
dust tuli mängukordadesse pikem paus.
Ooperi lüüriline liin (Barbara ja Bon-
nius) jäi aktiivsema agressiivse poole
(vennad) varju, peategelased olid laval
pigem jahedad rivaalid kui siirad ar-
mastajad, puudu jäi soojusest ja südam-
likkusest. Noored lauljad vajaksid suu-
remat ja tulemuslikumat abi näitejuhilt
(**Tõnu Tamm**).

Lavastuse (**Ago-Endrik Kerge**) tu-
gev külg on massistseenid, näiteks mõ-
juvalt ja huvitavate liikumismustritega
on lahendatud pulmastseen Tallinnas ja
tõrvikute tants. Intiimsema poole, Bar-

bara ja Bonniuse suhete edasiandmisel
on ta ooperlike embuste asemel eelis-
tanud kaugusest teineteise poole sirutu-
vaid käsi, justkui kujutlust kallistustest,
mis ühtlasi rõhutab ka seisuslikult eba-
võrdse armastuse lootusetust siinses
ühiskonnas XVI sajandil. Lavastaja on
püüdnud muuta ooperi pildivahetused
sujuvaks, tuues eelmise pildi lõpul ja/
või järgmise orkestrisissejuhatusel ajal
sisse tausttegevuse – näiteks suveõhtul
ringi uitavad armastajapaarid või oope-
ri lõpul Barbara ja Bonniuse jälitajate hii-
liva liikumise. Kahjuks mõjus see sageli
koomiliselt, võimalik, et „Estonia“ tub-
lid kooriliikmed oleksid pidanud saama
rohkem treeningut ja täpsemat juhenda-
mist. Eesti külainimeste kujutamisel
langes lavastus naiivsesse rahvusrom-
antismi, mida süvendas õnnetu parukavalik – kollaste (linalakka...) rohka-
kate parukatega neiukesed sümbolisee-
risid justkui eesti süütut ja rõhutatud ning
kenasti klanitud külarahvast. Muidu
pälvis kunstnikutöö üksnes kiitust –
lavakujundaja **Liina Pihlak** oli loonud
Eldor Renteri kallihinnaliste ja värvi-
rõõmsatele kostüümidele (pärit 1990.
aasta lavastusest) meeldivalts diskreetse
hallitoonilise tausta, osutades tegevus-
paigale üksnes mõne detailiga (linna-
müürid, suurevõraline puu jms) ning
jättes lavale piisavalt avarust ja ruumi.

Kokku võttes võib Rahvusooperi sü-
gishooaja uusi tegemisi pidada lootust-
andvaks. Vaatame, mida toob kevad.

Märkus:

¹ Muide, „Barbara von Tisenhusen“ on üks
kahest eesti ooperist, mida on käsitletud vä-
ga mainekas Piperi Muusikateatri Entsüklo-
peedias (vt *Pipers Enzyklopädie für Musik-
theater*. Oper. Operette. Musical. Ballett.
Hrsg. Sieghart Döhring. Bd. 6. München,
Piper, 1996).